

CRNA GORA
SKUPŠTINA
Odbor za ljudska prava i slobode
Broj: 00-63-8/20-25/
Podgorica, 16. jun 2020. godine

Povodom razmatranja Prelaznog akcionog plana za sprovođenje Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020, za 2020. godinu, s Izvještajem o realizaciji Akcionog plana za 2019. godinu, Odbor za ljudska prava i slobode sa 60. sjednice, održane 16. juna 2020. godine, podnosi

IZVJEŠTAJ
O RAZMATRANJU PRELAZNOG AKCIONOG PLANA ZA SPROVOĐENJE STRATEGIJE
ZA SOCIJALNU INKLUZIJU ROMA I EGIPĆANA U CRNOJ GORI 2016-2020,
ZA 2020. GODINU, S IZVJEŠTAJEM O REALIZACIJI
AKCIONOG PLANA ZA 2019. GODINU

Odbor za ljudska prava i slobode je u okviru kontrolne uloge Parlamenta, u skladu sa članom 68 Poslovnika Skupštine Crne Gore, na 60. sjednici, održanoj 16. juna 2020. godine razmotrio Prelazni akcioni plan za sprovođenje Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020, za 2020. godinu, s Izvještajem o realizaciji Akcionog plana za 2019. godinu.

Polazeći od navoda u Izvještaju Evropske komisije o Crnoj Gori za 2019. godinu: „U oblasti **prava manjina** ostvaren je mali napredak. Zakon o pravima manjina iz 2017. godine tek treba da se implementira, uprkos postojanju podzakonskih akata. U skladu sa tim zakonom, Crna Gora treba da otkloni rizik od konflikta interesa u procesu opredjeljivanja sredstava manjinama. Skupština je u procesu imenovanja članova u nezavisnu komisiju za ocjenu projekata koji se finansiraju iz Fonda za manjine. Međutim, postoje bojazni vezane za to da li neki od predloženih kandidata ispunjavaju uslove. Etnički disagregirani podaci se ne prikupljaju sistematično u Crnoj Gori. U aprilu 2019. godine Vlada je osudila etnički motivisani napad na jednog pripadnika hrvatske nacionalne manjine.

Uprkos određenom napretku, naročito u oblastima pristupa zdravstvenoj zaštiti i stanovanju interno raseljenih lica, Romi i Egipćani, naročito domicilni, i dalje su suočeni sa ograničenim pristupom mogućnostima u različitim oblastima života, a žene su izložene dvostrukoj diskriminaciji. Budžet za period 2016-2020. godine za Strategiju za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana i dalje je nedovoljan da se postignu ciljevi Strategije. Gotovo svi marginalizovani Romi i Egipćani u Crnoj Gori (94%) suočavaju se sa ozbiljnom materijalnom deprivacijom, dok je taj broj kod neromskog stanovništva koji živi u blizini 49%.

Došlo je do porasta u upisu romskih i egipćanskih učenika u predškolsko obrazovanje i obavezno obrazovanje, ali nije porasla i stopa završavanja tih nivoa obrazovanja. I stopa upisa (62%) i stopa završetka obrazovanja (34%) ostaju najniže na Zapadnom Balkanu. Implementirano je niz pozitivnih mjera, naročito postavljenje romskih medijatora u obrazovanju, sa 18 angažovanih medijatora od školske godine 2018/19. Sistem za utvrđivanje rizika od ranog odustajanja od obrazovanja postoji i usvojen je protokol za prevenciju i djelovanje u slučaju ranog odustajanja od školovanja. Nedovoljna se pažnja posvećuje obrazovanju odraslih. Uprkos aktivnim mjerama zapošljavanja, stopa zaposlenosti među marginalizovanim Romima i Egipćanima bila je samo 15% tokom 2017. godine, dok je kod neromske populacije koja živi u blizini stopa zaposlenosti bila 38%. Neformalno zapošljavanje i dalje je veliko i u poređenju sa podacima iz 2011. godine vidi se negativan trend. Velika većina marginalizovanih Roma i Egipćana ima zdravstveno osiguranje, iako je došlo do povećanja jaza u odnosu na neromska naselja. Tri romska zdravstvena medijatora zaposlena su u državnim domovima zdravlja.

Neki Romi i Egipćani korisnici su stambenih rješenja kroz Regionalni stambeni program i program za trajno rješavanje pitanja za stanovnike kampa na Koniku. Međutim, i dalje ostaje jaz kada se napravi poređenje sa neromskim naseljima po pitanju pretrpanosti i pristupa javnim servisima. Vlasti treba dinamično i pozitivno da riješe poboljšanje stambenih uslova za domicilne Rome i Egipćane, rješavajući u isto vrijeme rizik prisilnog iseljenja i pomažući im i dalje u procesu legalizacije. Posjedovanje dokumentacije o civilnom statusu među marginalizovanim Romima i Egipćanima je u porastu i sada ih oko 96% posjeduje izvod iz matične knjige rođenih, a 83% starijih od 16 godina imaju i nacionalnu ličnu kartu. Nedostaju sistemska rješenja i institucionalni odgovor

na rizike od dječjeg prosjačenja i ranih brakova među romskom djecom.” (str. 31 i 32 Previda Izvještaja Evropske komisije o Crnoj Gori za 2019. godinu),

Odbor je razmatranjem Prelaznog akcionog plana za sprovođenje Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020, za 2020. godinu, s Izvještajem o realizaciji Akcionog plana za 2019. godinu, **realizovao dvanaestu aktivnost**, utvrđenu Planom aktivnosti Odbora za ljudska prava i slobode za 2020. godinu.

Uvodno obrazloženje Prelaznog akcionog plana za sprovođenje Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020, za 2020. godinu, s Izvještajem o realizaciji Akcionog plana za 2019. godinu dao je generalni direktor Direktorata za unapređenje i zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava Leon Gjokaj.

Informisao je o sledećem:

- romska zajednica je najugroženija etnička zajednica u Crnoj Gori, pa je u cilju njene potpune integracije u društvo potrebno izdvojiti više sredstava;
- za dosadašnji uspjeh u ovoj oblasti nijesu zaslužni samo Vlada Crne Gore i Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, već i Romski savjet, romski civilni sektor i partnerske organizacije;
- još uvijek mali broj Roma pohađa srednje škole i univerzitete;
- u Crnoj Gori na evidenciji Zavoda za zapošljavanje nema visokoškolaca pripadnika romske populacije;
- Crna Gora uglavnom zadovoljava uslove koji se tiču zdravstvene zaštite, postavljene Deklaracijom partnera Zapadnog Balkana o integraciji Roma u sklopu proširenja Evropske unije, potpisanom u Poznanju u julu 2019;
- istraživanje CEDEM-a iz 2018. godine pokazuje da preko 95% domicilne romske populacije ima zdravstveno osiguranje i posjeduje zdravstvenu knjižicu, odnosno da preko 75% romske populacije ima regulisan status u Crnoj Gori, kao i da se svim pripadnicima romske populacije, bez obzira na status, uredno pružaju sve usluge zdravstvene zaštite koje se finansiraju iz budžeta Crne Gore;
- lokalne samouprave treba da poboljšaju uslove stanovanja romske populacije i, u skladu sa zakonskim uslovima, doprinesu njihovom većem zapošljavanju;
- potrebno je raditi na legalizaciji zapošljavanja i poslova iz "sive zone", prvenstveno onih koji se odnose na sakupljanje sekundarnih sirovina i zanate;
- veću pažnju treba posvetiti rješavanju položaja domicilnog romskog stanovništva na šta obavezuje i Deklaracija partnera Zapadnog Balkana o integraciji Roma u sklopu proširenja Evropske unije, potpisana u Poznanju u julu 2019;

Tokom diskusije, izvršni direktor NVO "Mladi Romi" Samir Jaha je saopštio:

- da je važno da se nova strategija za Rome čije donošenje predstoji usaglasi sa odredbama Deklaracije partnera Zapadnog Balkana o integraciji Roma u sklopu proširenja Evropske unije kojom je predviđeno da Romi budu zaposleni u javnom sektoru sa procentualnom zastupljenošću proporcionalnoj zastupljenosti Roma u opštoj populaciji, što znači da bi u državnoj administraciji u Crnoj Gori trebalo da radi oko 80 pripadnika romske populacije;
- da je postignut napredak u vidu ukupnog povećanja zastupljenosti romske djece u obrazovanju, ali rezultati njihovog uspjeha u školi su zabrinjavajući: od 122 učenika završnih razreda (osmog i devetog) nijedan učenik nema odličan uspjeh, jedan učenik je vrlodobar, 33 ima dobar uspjeh, 88 učenika je sa dovoljnim uspjehom, a njihov ukupan zajednički prosjek iznosi 2,23;
- da je oko 4.000.000 eura izdvojeno za realizaciju podprojekta „Izgradnja 94 stambene jedinice u opštini Berane“, ali su među korisnicima ovih stanova samo dvije romske/egipćanske porodice;
- da na području Primorja (od Herceg Novog do Ulcinja) postoje 192 porodice koje su u riziku od iseljenja, pa u narednom akcionom planu pažnju treba posvetiti mjerama legalizacije ovakvih naselja tamo gdje je to moguće, a posebno u Podgorici, Bijelom Polju i Nikšiću;
- da bi 40 srednjoškolaca, pripadnike romske i egipćanske populacije koji će završiti srednju školu u 2020. godini, trebalo uključiti u obuke za medijatore u obrazovanju, zbog toga što u Crnoj Gori od 21 saradnika angažovanog na medijaciji svega sedam govori romski jezik;
- da bi saradnike u oblasti zapošljavanja i zdravstva trebalo finansirati iz budžeta Crne Gore, kao što se finansiraju saradnici u oblasti obrazovanja.

Povodom razmatranja Prelaznog akcionog plana za sprovođenje Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020, za 2020. godinu, s Izvještajem o realizaciji Akcionog plana za 2019. godinu, Odbor za ljudska prava i slobode je jednoglasno (sa šest glasova “za”) donio sledeći

ZAKLJUČAK

1. Odbor za ljudska prava i slobode pozdravlja brojne i kontinuirane aktivnosti koje nadležni državni organi, u saradnji sa organima lokalne samouprave, Romskim savjetom i civilnim sektorom preduzimaju u oblasti obrazovanja, stanovanja, zdravstvene zaštite, zapošljavanja, pravnog statusa, socijalnog statusa i porodične zaštite, identiteta i informisanja pripadnika romske i egipćanske populacije, što doprinosi vidljivom i mjerljivom napretku u položaju Roma i Egipćana u Crnoj Gori.
Međutim, Odbor konstatuje da je romska i egipćanska zajednica i dalje među najugroženijim zajednicama u Crnoj Gori, zbog čega u narednom periodu treba obezbijediti veća finansijska sredstva i bolju koordinaciju aktivnosti u cilju njihove pune ravnopravnosti i integracije u društvo.
2. Odbor pozdravlja visok stepen realizacije Akcionog plana za implementaciju Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori za 2019. godinu u kojem je 87,02% planiranih aktivnosti realizovano, 7,79% djelimično realizovano i 5,19% aktivnosti nije realizovano.
Imajući u vidu da se samo saradnjom i podrškom svih institucija sistema mogu riješiti kompleksni problemi, kao što je socijalna isključenost i siromaštvo marginalizovanih društvenih grupa Odbor ohrabruje nadležne organe da u saradnji sa lokalnim samoupravama i partnerskim nevladinim organizacijama nastave ovakvu praksu i u budućnosti.
3. U obrazovanju romske i egipćanske populacije Odbor pozdravlja ostvareni napredak, o čemu svjedoče podaci da je u školskoj 2019/20. predškolsko vaspitanje i obrazovanje pohađalo 208 djece romske i egipćanske populacije, osnovnu školu 1.821 učenik romske i egipćanske populacije, a broj srednjoškolaca iz ove populacije iznosio je 142, dok je na fakultetima upisano 27 studenata RE populacije. Za pohvalu je višegodišnja implementacija programa stipendiranja Roma i Egipćana po kojem srednjoškolci dobijaju mjesečne stipendije od 60 eura, a studenti 150 eura. Takođe, Odbor smatra značajnim što je u školskoj 2019/2020. u osnovnim školama u Podgorici, Nikšiću, Beranama, Ulcinju, Herceg Novom i Tivtu angažovan 21 medijator u obrazovanju koji se finansiraju iz budžeta Crne Gore.
4. S obzirom da je kvalitetno obrazovanje uslov za svaku vrstu društvene uključenosti, a da je kvalitet obrazovanja Roma i Egipćana i dalje upitan, Odbor ocjenjuje da je neophodno uložiti dodatne napore na angažovanju medijatora i razvoju programa tutorskih i mentorskih časova.
Takođe, Odbor ohrabruje nadležne organe da preduzmu aktivnosti usmjerene ka povećanju stope uključivanja romske populacije i njihovog završavanja osnovnog obrazovanja na najmanje 90% i stope uključivanja i završavanja srednješkolskog obrazovanja na najmanje 50% od ukupnog broja maloljetnih lica, na šta se Crna Gora obavezala potpisivanjem Deklaracije partnera Zapadnog Balkana o integraciji Roma u sklopu proširenja Evropske unije u Poznanju u julu 2019.
5. Odbor pohvaljuje kontinuirane višegodišnje aktivnosti preduzete u zdravstvenoj zaštiti pripadnika romske i egipćanske populacije koje uključuju preventivne preglede, imunizaciju djece i edukativne radionice koje doprinose jačanju svijesti o potrebi čuvanja zdravlja. Zaključno sa 2019. godinom u oblasti zdravstvene zaštite stalno su zaposlena tri saradnika u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u Domu zdravlja Podgorica, a za još dva raspisivan je oglas za zasnivanje stalnog radnog odnosa u Domu zdravlja Berane i Domu zdravlja Nikšić.

Odbor naglašava da Crna Gora u oblasti zdravstvene zaštite u manjoj ili većoj mjeri već zadovoljava uslov postavljen Deklaracijom partnera Zapadnog Balkana o integraciji Roma u sklopu proširenja Evropske unije, jer preko 95% domicilne romske populacije ima zdravstveno osiguranje i posjeduje zdravstvenu knjižicu, odnosno preko 75% romske populacije ima regulisan status u Crnoj Gori, a svima se, bez obzira na status, uredno pružaju sve usluge zdravstvene zaštite koje se finansiraju iz budžeta Crne Gore.

6. Imajući u vidu da većina nezaposlenih Roma i Egipćana koji su na evidenciji Zavoda za zapošljavanje nema kvalifikaciju, što otežava mogućnost njihovog zaposlenja, Odbor preporučuje intenziviranje javnih kampanja usmjerenih na promociju važnosti obrazovanja. S obzirom da proteklih godina nije bilo pripadnika romske i egipćanske populacije sa evidencije nezaposlenih lica uključenih u programe samozapošljavanja, Odbor smatra neophodnim sprovođenje analize uzroka koji onemogućavaju ovu populaciju da koristi samozapošljavanje, kao i potrebe eventualnog prilagođavanja mjere navedenoj ciljnoj grupi. Odbor poziva nadležne institucije da ulože napore ka legalizaciji zapošljavanja na poslovima kojima se većinski bave pripadnici romske populacije, a koji su iz tzv. "sive zone" koja se prvenstveno odnosi na poslove sakupljanja sekundarnih sirovina i zanate. Takođe, Odbor poziva državne organe i lokalne samouprave da, u skladu sa zakonom, doprinesu povećanju stope zaposlenosti Roma u javnom sektoru sa procentualnom zastupljenošću koja je proporcionalna zastupljenosti Roma u opštoj populaciji, što je proklamovano i u Deklaraciji potpisanoj u Poznanju u julu 2019.
7. Uprkos ograničenom napretku u oblasti zapošljavanja pripadnika romske i egipćanske populacije, ohrabruje podatak da nijedan pripadnik ove populacije sa visokom stručnom spremom nije na evidenciji Zavoda za zapošljavanje Crne Gore.
8. I pored toga što je Crna Gora preduzela brojne aktivnosti na rješavanju pravnog statusa reseljenih i interno-raseljenih lica, o čemu svjedoče podaci da je u periodu od 7. novembra 2009. do 1. juna 2020. podneseno 15.247 zahtjeva za odobrenje stalnog nastanjenja i privremenog boravka do tri godine, od čega je 15.080 zahtjeva riješeno, dok je po 167 zahtjeva, odnosno oko 1,1% od ukupnog broja postupak u toku, i dalje postoje slučajevi iz romske i egipćanske populacije koji ne posjeduju lična dokumenta i nemaju riješen pravni status, pa u narednom periodu treba nastaviti aktivnosti na rješavanju njihovog statusa.
9. Odbor poziva nadležne institucije da se fokusiraju na rješavanje statusa i pružanje podrške domicilnom romskom stanovništvu, sa posebnim akcentom na njihovo stambeno zbrinjavanje, što je i dalje jedan od izazova. Posebnu pažnju treba posvetiti romskom stanovništvu na području Primorja (od Herceg Novog do Ulcinja) u kojem, prema podacima NVO „Mladi Romi“ postoje 192 porodice koje su u riziku od iseljenja jer se njihova naselja nalaze na privatnom ili državnom vlasništvu. Takođe, fokus pažnje treba usmjeriti na mjere za legalizaciju neformalnih naselja u kojima žive Romi, gdje je to moguće, a posebno u Podgorici, Bijelom Polju i Nikšiću.
10. Odbor smatra važnim realizaciju planiranih istraživanja i prikupljanje podataka od institucija, lokalnih samouprava i organizacija, koji će poslužiti kao polazna osnova za pripremu nove strategije koju treba uskladiti sa smjernicama za integraciju Roma na nivou Evropske unije i Deklaracijom partnera Zapadnog Balkana o integraciji Roma u sklopu proširenja Evropske unije usvojenom u Poznanju u julu 2019. godine.
11. Odbor za ljudska prava i slobode će, u okviru kontrolne i nadzorne uloge, pratiti realizaciju aktivnosti i mjera definisanih Prelaznim akcionim planom za sprovođenje Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020, za 2020. godinu, kao i realizaciju ovog Zaključka.

12. Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore će dostaviti Zaključak Kolegijumu predsjednika Skupštine Crne Gore, Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Delegaciji Evropske unije u Crnoj Gori, Sistemu Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori, Kancelariji za evropske integracije, NVO "Građanska alijansa" i NVO „Mladi Romi“ na upoznavanje i Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, Ministarstvu prosvjete, Ministarstvu rada i socijalnog staranja i Ministarstvu zdravlja na dalji postupak.

PREDSJEDNIK ODBORA

dr Halil Duković